

Μέρος Β΄
Διάλεξη του Νίκου Λυγερού με θέμα:
"Το Διαχρονικό Πνεύμα του Βυζαντίου".
Αίθουσα διαλέξεων Ιερού Ναού Γενεσίου Θεοτόκου Μπεντεβή.
Ηράκλειο, Κρήτη.
Κυριακή 22 Φεβρουαρίου 2015, ώρα: 18:00

- Να παρακαλέσω τον ομιλητή να καθίσει στη θέση του και να κάνουμε μια μικρή κουβέντα.

- Εκεί;

- Ναι, ναι. Ξέρω ότι η βραδιά απόψε δεν είναι για συζήτηση, δεν είναι για να καταναλώνουμε χρόνο, αλλά νομίζω πως είναι πολύτιμη ευκαιρία και καλό θα είναι να δοθεί αυτή η δυνατότητα σε όποιον θέλει να ρωτήσει σχετικά με τα τόσα, υπέροχα, εξαιρετα πράγματα τα οποία ακούσαμε στην ομιλία αυτή. Ας πάρουμε πολύ λίγο χρόνο, για να μην καταναλώσουμε τον χρόνο σας σε μια τέτοια βραδιά, που δεν επιτρέπει οπωσδήποτε να λείπει κανείς από το σπίτι του, αλλά νομίζω πως θα ήταν καλό έστω και μια - δυο ερωτήσεις και μια - δυο απορίες και μια - δυο εντυπώσεις, έστω πολύ λίγο να ακουστούν. Νομίζω ότι είναι πολύτιμη η ώρα αυτή. Βλέπω ήδη, αμέσως η Μαρία.

- Καλησπέρα.

- Καλησπέρα.

- Ευχαριστούμε για την ομιλία και για το πνεύμα της ομιλίας σας. Εγώ θέλω να σας πω, η κόρη μου πάει Ε' Δημοτικού και κάνει Βυζαντινή Ιστορία. Η ιστορία έχει γραφτεί απλά αναφορά ιστορικών γεγονότων. Εγώ θα ήθελα να σας παρακαλέσω..

- Εννοείτε το βιβλίο της ιστορίας.

- Το βιβλίο, ναι, ναι το βιβλίο της ιστορίας. Εγώ θα ήθελα να σας παρακαλέσω αν χρησιμοποιούσατε μια από τις ιδιότητες που έχετε και εκπροσωπείτε, να γραφτούν ξανά τα βιβλία, κυρίως της Ιστορίας, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, δεν ξέρω κατά πόσο θα ήταν εφικτό αυτό, για να μεταδοθεί αυτό το πνεύμα στα παιδιά και στην νέα γενιά που είναι, θα έλεγα, πάρα πολύ μακριά από αυτό, έως ισοπεδωτική, αν μου επιτρέπεται αυτός ο όρος να χρησιμοποιήσω.

- Ναι, απλώς θα ήθελα να σας πω κάτι, και σας απαντάω και απευθύνομαι σε όλους βέβαια. Ξέρετε ένα παιδί που είναι στην Ε' Δημοτικού υπήρχε και το 12ο αιώνα και δεν ήταν καν στην Ε' Δημοτικού. Θέλω να πω ότι η ίδια ηλικία υπήρχε κι αν νομίζετε ότι αυτά τα παιδιά ήταν πιο ενσωματωμένα σε αυτή την πρακτική, δεν ισχύει. Αυτό που έχει σημασία δεν είναι μόνο το βιβλίο, είναι και ο Δάσκαλος. Άμα ο Δάσκαλος έχει ένα βιβλίο που είναι πολύ καλά γραμμένο και με τα κριτήρια σας και μπορούμε και να βοηθήσουμε, γιατί μπορώ να σας πω την αλήθεια ότι έχετε δίκιο. Συχνά στα βιβλία της ιστορίας, ειδικά για το Βυζάντιο, ξεχνάμε μερικές έννοιες πολύ σημαντικές οι οποίες είναι η στρατηγική, οι οποίες είναι η πολιορκητική, οι οποίες είναι η εκκλησιαστική. Και όταν έχουμε ένα κατεβατό από ημερομηνίες δεν βλέπουμε πώς τις συνδέουμε. Άρα το παιδάκι που είναι στην Ε' ή στην ΣΤ' Δημοτικού, φανταστείτε πώς τις βλέπει. Πάνω κάτω όπως το είπατε έμμεσα, θα πω

εγώ την λέξη, το βλέπει σαν αγγαρεία. Το βλέπει ότι πρέπει απλώς να μάθει ημερομηνίες. Άρα είναι σαν να τού λέτε ότι αυτές είναι σημαντικές και δυστυχώς πολύ συχνά οι γονείς λένε στο παιδί είναι σημαντικό να το ξέρεις, αλλά χωρίς να του εξηγούν γιατί. Άρα του λένε μόνο ημερομηνίες, ελπίζω να προσέξατε εκτός από μία, έκανα εξεπίτηδες να μην βάλω καμία ημερομηνία σε αυτή την διάλεξη, γιατί αλλιώς θα έκανα ακριβώς το ίδιο. Γιατί κάθε ημερομηνία έχει ένα υπονοούμενο και άμα δεν το ξέρουμε, δεν ξέρουμε πως συνδυάζεται με άλλη. Βλέπω ότι υπάρχει λίγη λογική, δηλαδή δεν συνδυάζουμε τα γεγονότα. Κατά συνέπεια, τα παιδιά δεν ξέρουν σε τι οφείλεται τι, αυτό όμως μπορεί να γίνει. Επανέρχομαι, λοιπόν, στον Δάσκαλο. Ο Δάσκαλος, και εδώ και αυτοί εδώ είναι Δάσκαλοι. Όχι δάσκαλοι στο σχολείο θεσμικά, αλλά είναι Δάσκαλοι με την έννοια ότι διδάσκουν ως υπεύθυνοι. Εγώ δεν θέλω να διδάσκω μόνο την ύλη, επειδή είναι το πρόγραμμα. Πρέπει να διδάξω κάποια ενέργεια, κάποιο πνεύμα. Αυτή η πνευματικότητα και γραμμένο, δηλαδή και να είναι καλά γραμμένο το βιβλίο, δεν μιλάω για αυτούς που διαβάζουν με δυσκολία, λέω να είναι καλά γραμμένο το βιβλίο, άμα δεν έχετε τον Δάσκαλο που είναι εμπνευσμένος και είναι φωτισμένος, θα έχετε απλώς ένα βιβλίο. Άρα για να μην έχετε αυτό το θέμα, να θυμάστε ότι υπάρχουν βιβλία εκτός των σχολικών που είναι αξιόλογα, στα οποία μπορείτε να βρείτε πηγές. Το θέμα ποιο είναι; Είναι σπάνια για τα παιδιά. Άρα μπαίνουμε πάλι σ' ένα πρόβλημα πώς να διδάξουμε εκλαϊκευμένα γνώσεις τεχνικές, που είναι σημαντικές, σ' ένα παιδί, αν δεν μπορούμε να το περάσουμε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και να γίνει αποδεχτό. Το θέμα είναι ότι για να έχουμε λιγότερο ύλη λέμε όλο και περισσότερα πράγματα, τα οποία είναι ανούσια και δεν δίνουμε σημασία σε μερικά ουσιαστικά, τα οποία είναι στίγματα της ιστορίας, ιδιομορφίες πάνω στις οποίες μπορούμε να χτίσουμε με σύνθεση, με στρατηγική, με ανάλυση ενός νοητικού μοντέλου μια θεώρηση και μετά να πειραματιστούμε για να μπορέσουμε να δούμε κάτι το πολύ απλό. Δηλαδή, κάνουν βυζαντινή ιστορία τα παιδιά, έχουν πάει στο μουσείο το βυζαντινό; Έχουν δει βυζαντινά αντικείμενα ή θεωρούν απλώς ότι είναι γραμμές πάνω σ' ένα βιβλίο; Τα συνδυάζουν αυτά τα βυζαντινά δεδομένα του βιβλίου με την εκκλησία ή πηγαίνουν στην εκκλησία επειδή απλώς τους έχουν πει ότι είναι καλό για να είσαι καλό παιδί; Απλώς; Και διαβάζουν το βιβλίο για να είναι πάλι καλό παιδί; Άρα έχουμε γεμίσει καλοσύνη χωρίς σκέψη, ενώ είναι το ίδιο. Μπορεί, λοιπόν, με το βιβλίο της βυζαντινής ιστορίας, να δει το παιδί διαφορετικά μια βυζαντινή εκκλησία. Αλλιώς αυτό που μου είπατε μου θυμίζει μερικούς αρχιτέκτονες, που σε κάποια φάση στο μάθημα κάνουν και βυζαντινή αρχιτεκτονική και δεν ξέρουν να πουν τίποτα άλλο, λες και είναι απλώς ένα κατασκεύασμα, δεν μπαίνουν ποτέ οι άνθρωποι, δεν υπήρχαν καθόλου αγιογραφίες, απλώς η δομή ήταν σταυρός κλπ. Για μένα αυτό είναι το πιο σημαντικό και νομίζω ότι αυτό είναι η διαφορά μεταξύ παιδείας και εκπαίδευσης. Εδώ όλα αυτά που είπαμε αφορούν την παιδεία και δύσκολα θα τα βρείτε στην εκπαίδευση, γιατί η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική ενώ, απ' ότι φαίνεται η παιδεία είναι μάθημα επιλογής.

- Τώρα τους είχατε πει δύο ερωτήσεις. Πολλαπλασιάζονται.

- *Καταλαβαίνω ότι η βραδιά είναι βραδιά, αλλά νομίζω ότι δεν έχουμε κάθε μέρα τέτοιο ομιλητή εδώ και καλό είναι να εκφραστούμε.*

- *Σεβασμιότατε την ευχή σας, Πατέρες την ευχή σας. Νίκο καλωσόρισες. Ονομάζομαι Χασουράκης Κωνσταντίνος, θα ήθελα να σου κάνω την εξής ερώτηση. Ο Μέγας Κωνσταντίνος κάνει άρση της έδρας της Ρώμης, πάει στη Νέα Ρώμη, ιδρύει το Βυζάντιο. Αυτό η παράδοση μας λέει ότι έγινε, φωτισμένος από τον Κύριο. Δηλαδή άγγελος Κυρίου υπέδειξε και τα σύνορα της Πόλης. Σήμερα φτάνουμε σε ανθρώπους με οξύτατο πνεύμα όπως εσάς να κάνουν αναλύσεις με στρατηγικά σχέδια για το πώς φτιάχτηκε η Πόλη. Θα ήθελα την άποψη σας πάνω σ' αυτό, θεωρείτε ότι τότε ο Μέγας Κωνσταντίνος ή υπόλοιποι διάδοχοι εξέτασαν το Βυζάντιο,*

την Νέα Ρώμη στρατηγικά ή ήτανε φωτισμένοι από τον Θεό και μας δίνεται σήμερα αυτή η δυνατότητα εμείς να το αναλύσουμε στρατηγικά;

- Το θέμα είναι ότι το βάζετε σαν αντιπαράθεση. Ξέρετε, όταν σας φωτίζει ο Θεός, δεν σημαίνει ότι δεν σας λέει στρατηγική. Άρα υπάρχει ο φυσικός φωτισμός και ο τεχνητός. Άρα μπορεί κάποιον να τον φωτίσετε και να μη ξέρει τι κάνει και μπορεί κάποιον να τον φωτίσετε και να ξέρει τι κάνει. Η αντιπαράθεση για μένα δεν ισχύει, με ποια έννοια; Πολύ συχνά όταν αναλύουμε εκ των υστέρων την ίδρυση ενός μοναστηριού λέμε "πώς το έκαναν εδώ;" και συνήθως έχουμε "βρέθηκε μια εικόνα, που την είδε ένας βοσκός κατά λάθος", τέλος πάντων έχουμε αυτό το σχήμα που εμφανίζεται πολύ συχνά. Αυτό είναι σίγουρα, λέμε ότι δεν έχει καμία σχέση με την στρατηγική. Έτσι δεν είναι; Εφόσον ήταν κατά λάθος. Ρωτάω τώρα, θεωρείτε ότι ο Μέγας Κωνσταντίνος είναι βοσκός; Θεωρείτε ότι δεν έχει διαβάσει τίποτα; Θεωρείτε ότι στο Βυζάντιο δεν ξέρουμε τίποτα από την στρατηγική για την Σαλαμίνα, για τις Θερμοπύλες, για τον Μαραθώνα; Δεν τα ξέρουμε όλα αυτά; Άρα είναι μερικά πράγματα, θα σας το πω πολύ απλά, οι Σπαρτιάτες όσο καλοί και να ήταν, άμα τους βάζατε σε μια πεδιάδα θα είχαν πεθάνει όλοι πολύ νωρίς. Άρα αυτό που σκέφτηκαν είναι να μπω σε μια γωνία. Άμα είμαι ισχυρός και μπορώ να αντέξω, στην γωνία θ' αντέξω, γιατί ως αντίπαλο θα έχω ελάχιστους. Αυτό που λέω, είναι πολύ απλά ότι, όταν μερικές φορές λέμε "μας φωτίζει ο Θεός", είναι ένας τρόπος απλώς να πούμε ότι όντως μας βοήθησε να σκεφτούμε, όχι απλώς να μας πει "πήγαινε εκεί". Γιατί αυτό που δεν θέλει ο Θεός είναι δούλους, θέλει ανθρώπους. Ο Θεός μας βοηθάει να σκεφτούμε, αλλιώς θα ήταν εντολή όχι Φώτιση. Άρα, ξανά λέω στην αρχή, μην το βλέπετε σαν μια αντιπαράθεση και μην το βλέπετε ότι επειδή το εξηγούμε λίγο πιο στρατηγικά σημαίνει ότι δεν τον φώτισε ο Θεός. Καθόλου. Εγώ όταν βλέπω, ας πούμε, ένα παπά να ασχολείται με την εκκλησία του με αγάπη και με μεράκι κλπ. Θα δείτε ότι μερικές επιλογές που κάνει για την διατήρηση των εικόνων μπορεί να είναι καταστροφικές και αυτό δεν διορθώνεται εύκολα. Άρα πρέπει να τον φωτίσει ο Θεός, γιατί είναι κάτι το ιερό, από την άλλη δεν του λέει "μην σκέφτεσαι καθόλου". Γιατί ξέρετε περιμένουμε πολλά από τον Θεό, αλλά κι αυτός περιμένει από μας. Άρα ο συνδυασμός, εγώ νομίζω πολύ απλά ότι η φώτιση είναι η φώτιση για την αναγκαιότητα της πράξης, αλλά η πράξη παραμένει ελεύθερη. Και γι' αυτό είναι ανθρωπινή. Ο Θεός σ' αυτό το σημείο δεν είναι κάποιος που μας εξαναγκάζει, είναι κάποιος που μας απελευθερώνει και βλέπουμε τα πράγματα μ' ένα βλέμμα πιο καθαρό, που μετά εμείς εκ των υστέρων μπορούμε να πούμε ήταν πολύ στρατηγική επιλογή. Αλλά όχι να αντικρούει το ένα το άλλο.

- *Να πω ότι σέβομαι και σκέφτομαι τον Χρόνο, δεν θέλουμε να υποχρεώσουμε κανέναν, αν υπάρχουν άνθρωποι που πρέπει να φύγουν, να νιώθουν ελεύθερα. Νομίζω ότι είναι πολύτιμο έναν τέτοιο ομιλητή να τον αξιολογήσουμε, όχι να τον εκμεταλλευτούμε, να τον αξιολογήσουμε. Έτσι, λοιπόν, αν υπάρχουν από μας άνθρωποι που πρέπει να φύγουν, να νιώθουν εντελώς ελεύθερα, αλλά νομίζω είναι απαραίτητο να αξιολογήσουμε και να αξιοποιήσουμε αυτήν την ώρα μετά τα όσα ακούσαμε.*

Να συνεχίσουμε λίγο, εγώ προσωπικά θα το ήθελα αυτό, και μάλιστα θα ήθελα να σας έκανα μια ερώτηση. Είμαι κατάπληκτος απ' όσα είπατε και ήθελα να σας ρωτήσω ποιο είναι το όραμά σας για την ομιλία αυτή; Δηλαδή τι θα θέλατε να δώσετε σε 'μας εδώ, που με πάρα πολύ αγάπη σας ακούμε και σας δεχόμαστε, τι θα θέλατε έτσι να είναι ο στόχος της αποψινής ομιλίας, έτσι τι θα θέλατε να δείτε σ' αυτό το χώρο αυτήν την ώρα;

- Ξέρετε, εγώ ακολουθώ αυτό που είπε και ένας Άγιος, για να είσαι ευτυχισμένος, πρέπει να ζητάς αυτό που έχεις. Εγώ τους έχω ήδη έτσι. Αυτό που ακούω, τις ερωτήσεις που μου κάνουν είναι ερωτήσεις που θέλω ν' ακούσω. Δεν θέλω τίποτα παραπάνω από αυτούς.

Θέλω να είναι ελεύθεροι, να σκέφτονται, να πιστεύουν, αλλά όλα αυτά τα κάνουν ήδη. Απλώς, αν επιμένετε από το βλέμμα σας, θέλω να μη γονατίζουν εύκολα. Αυτό.

- Συνεχίζουμε.

- Α τώρα έχουν πολλαπλασιαστεί ακόμα. Ωραία. Είστε ωραίοι πάντως.

- Καλησπέρα σας κύριε καθηγητά, Ειρήνη είναι το όνομα μου.

- Καλησπέρα σας.

- Αναφερθήκατε και μάς είπατε ότι το Βυζάντιο δεν είναι μόνο εκκλησία, επίσης μιλήσατε για την διαχρονικότητα του Βυζαντίου, έτσι προβληματίζομαι και θα ήθελα την άποψή σας γύρω από το εξής. Θεωρείτε ότι ο ελληνικός λαός, ως χριστιανοί ορθόδοξοι, είναι αυτοί οι συνεχιστές, οι κληρονόμοι, επίσης οι άνθρωποι που θα φέρουν αυτό το χρέος στο βυζαντινό πνεύμα και στη διαχρονικότητα ή απανταχού χριστιανοί ορθόδοξοι ή πιθανώς κι άλλα έθνη, λαοί, ξέχωρα από την εκκλησία μας;

- Αλλά να είναι χριστιανοί ορθόδοξοι;

- Ναι.

- Ωραία.

- Ευχαριστώ.

- Να είστε καλά. Πρώτα απ' όλα, γιατί στην αρχή υπήρχε ένας διαχωρισμός, εννοώ το βυζαντινό και το εκκλησιαστικό, μην το πάρετε στραβά. Άμα δω εγώ, ας πούμε, μια βυζαντινή γέφυρα, δεν θα πω ότι είναι εκκλησιαστική. Άρα υπάρχουν κτήρια της εποχής που έχουν έναν καθαρά κοσμικό ρόλο, απλώς θέλω να σας πω ότι στο Βυζάντιο ο ρόλος της εκκλησίας ήταν τόσο σημαντικός που έχουμε σιγά σιγά ταυτίσει το εκκλησιαστικό με το βυζαντινό και δεν μας ενοχλεί. Είναι το ίδιο που έχουμε και στο ελληνικό κράτος, δεν υπάρχει διαχωρισμός. Σ' άλλα κράτη υπάρχει, είναι το κράτος κι άλλο η εκκλησία. Σ' εμάς δεν υπάρχει, ακόμα και στο Σύνταγμα έτσι όπως είναι φτιαγμένο. Άρα βλέπετε ότι αυτός ο διαχωρισμός σ' εμάς είναι τεχνητός. Άρα για το Βυζάντιο είναι ακόμα πιο σπουδαίος, γιατί σ' εμάς ο διαχωρισμός θα ήταν τεχνητός, αλλά μπορεί τεχνητά ν' αλλάξει. Στο Βυζάντιο δεν μπορεί ν' αλλάξει. Το άφησε έτσι η ιστορία. Το θέμα τώρα είναι κατά πόσο εμείς αλλοιώνουμε αυτό το μήνυμα; Άρα το να είμαστε συνεχιστές, βέβαια είμαστε συνεχιστές, αλλά προσέξτε μερικές φορές κάποιος σας λέει "εγώ γεννήθηκα Έλληνας, είμαι χριστιανός". Αλλά βέβαια δεν κάνει τίποτα για την Ελλάδα και δεν κάνει τίποτα για την εκκλησία. Αλλά λέει "εγώ είμαι χριστιανός ορθόδοξος". Εμένα δεν με πειράζει που το λέει, ούτε θεωρώ ότι δεν είναι δικός μας, αλλά δεν περιμένω τίποτα από αυτόν, γιατί άμα το κάνει μόνο αυτό, δεν φτάνει. Για μένα πρώτα από όλα θυμάστε και τον Αριστοτέλη λέει ότι "Έλληνας είναι αυτός που έχει ελληνική παιδεία". Γιατί αυτός που δεν έχει παιδεία καθόλου, και Έλληνας να είναι, ξέρετε τι είναι, είναι βάρβαρος. Γιατί αυτός πολύ εύκολα μπορεί να χτυπήσει κτήρια, εκκλησίες, επειδή απλώς θεωρεί ότι είναι η ελευθερία του, είναι η άποψή του. Όταν δεν του έχετε μάθει, άμα θέλετε να δείτε τι είναι βάρβαρος είναι πολύ απλό, πάρτε ένα πολύ μικρό παιδί. Το πολύ μικρό παιδί πολύ γρήγορα μπορεί να είναι βάρβαρος π.χ. του δίνετε ένα βιβλίο έχει πάνω εικόνες, ζωγραφίζει πάνω στις εικόνες. Βέβαια δεν θα του πούμε ακριβώς βάρβαρος με την έννοια που εννοούμε, αλλά ρωτάω αν το ίδιο το παιδάκι που είναι 5 χρονών

κάνει το ίδιο στα 25 ή κάνει το ίδιο και μπαίνει στην εκκλησία και κάνει το ίδιο. Βλέπετε αυτό το πράγμα σε σχέση με τον Χρόνο οφείλεται στην έννοια της παιδείας, άμα ξέρει ότι είναι σημαντικό, εγώ το βλέπω και με τις εικόνες μας. Όταν, επειδή κυκλοφορώ πολύ στην Ελλάδα κι αλλού, μου δείχνουν εικόνες και μου λένε ποιας εποχής είναι ή φαίνεται από την τεχνοτροπία, εντάξει δηλαδή δεν είναι μόνο το θέμα ότι πιστεύω στην εικόνα, είναι ότι όταν βλέπω ότι μια εικόνα είναι από τον 14^ο αιώνα και είναι ακόμα σαν να είναι άθικτη ή όταν πηγαίνεις, βέβαια είστε γυναίκα δεν είναι καλό παράδειγμα, το λέω για τους άντρες, όταν πηγαίνεις στο Άγιο Όρος και βλέπεις αυτά που βλέπεις, είναι δύσκολο να μην σ'αγγίξει. Και είναι εδώ. Δηλαδή πηγαίνεις και βλέπεις μία εκκλησία και νιώθεις ότι πριν 500 χρόνια, πριν 700 θα μπορούσες να ήσουν πάλι εδώ και να κοιτάς αυτά τα ίδια πράγματα. Αυτό το πράγμα σ'αγγίξει, το θέμα είναι τι κάνεις. Άρα, λοιπόν, αυτό που έλεγα όσο αφορά στο Έργο. Άμα δεν παράγετε κανένα Έργο και δεν βοηθάτε καθόλου τη συνέχεια του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού, γιατί το διεκδικείτε; Γιατί θα πείτε στο παιδί σας, δεν πειράζει. Δηλαδή, Εκκλησία δεν πάω, Ελληνικά δεν διαβάζω, δεν είναι ανάγκη να ασχοληθείς με την Ιστορία. Σημασία έχει ξέρω 'γω, να παίζεις τένις. Μετά αν φτάσετε σε πολύ υψηλό επίπεδο, θα είναι αστείο, ξέρετε γιατί; Γιατί θα παίζετε τένις στο όνομα της Ελλάδος. Θα φοράτε ένα σταυρό και δεν θα ξέρετε τι είναι. Άρα, θα σας δώσω ένα άλλο παράδειγμα βαρβαρότητας. Μερικές φορές τα παιδιά τους βάζουν να ζωγραφίσουν την Ελληνική σημαία. Την κάνουν όπως μπορούν, μιλάω για τα πολύ μικρά. Και μερικές φορές οι δασκάλες τους αφήνουν να κάνουν όσες λωρίδες θέλουν. Λέγοντας ότι είναι μικρά. Δεν καταλαβαίνω, άμα είναι μικρά τούς μαθαίνετε ότι είναι τόσες οι λωρίδες. Άμα βάλετε παραπάνω, δεν έχει πια νόημα, άμα βάλετε παρακάτω, πάλι δεν έχει νόημα. Είναι σαν να μου λεν, τους λέω αστειεύομενος βέβαια, τους λέω δεν πειράζει άμα κάνετε ένα σταυρό μόνο με 3. Δηλαδή αντί να κάνετε 4, να πείτε εντάξει αυτός είναι σταυρός, εντάξει δεν το έκανα ολόκληρο. Θα πει όχι, δεν μοιάζει. Ναι ωραία, με τις λωρίδες, έχουμε σκοτωθεί για να απελευθερωθούμε και να βάλουμε "Ελευθερία ή Θάνατος" και ο άλλος θα μου βάλει "Ελευθερία ή Θά", έχει σβήσει τις λωρίδες. Τι σημαίνει πια αυτό; Άρα, λέω ότι μερικά πράγματα που είναι σημαντικά, το βλέπω όταν μαθαίνουν τα μικρά τα παιδιά, απλώς πώς να κάνουν τον σταυρό τους. Άμα προσέξετε σε πολύ μικρά παιδιά, ο δάσκαλος κάθεται ανάποδα για να μην μπερδευτούν, γιατί έχουν την τάση να τον κάνουν σαν καθρέφτη. Αν εμείς δίνουμε τόση μεγάλη σημασία ακόμα και σε αυτές τις λεπτομέρειες, πιστεύετε ότι είναι σημαντικό σε ποια σειρά το κάνουμε; Μετά άμα δώ εδώ ένα παιδί που είναι με 3 δάχτυλα ή με 1 δάχτυλο ή κάνει τον σταυρό του έτσι, δεν θα του πείτε τίποτα; Άρα, βλέπετε ότι σε μερικά πράγματα θεωρούμε ότι είναι λίγο πιο σημαντικά, τού τα μαθαίνουμε, εγώ δεν λέω ότι τα μαθαίνει με την πρώτη. Αλλά άμα το αφήσετε εντελώς και στο τέλος ο Αρχιεπίσκοπος δει μέσα στην Εκκλησία του κάποιον να κάνει το σταυρό του μόνο με τον αντίχειρα, μην μου πείτε ότι δεν θα του κάνετε μια παρατήρηση. Παρόλο που φαίνεται να είναι μια λεπτομέρεια. Είναι ότι επειδή δεν ξέρει την τριάδα. Κοιτάζτε την διαφορά, επειδή είμαι και μαθηματικός, η τριάδα δεν είναι το ίδιο με το τρία. Ούτε το 3 είναι ίδιο με το 1,1,1. Και μετά το εξηγούμε και θεολογικά, έχει μια βάση. Βέβαια, δεν λέω ότι ξαφνικά θα κάνετε θεολογία στο παιδί 5 χρονών για να του πείτε ότι πρέπει να έχει τριάδα στα δάχτυλά του. Αλλά λέω ότι σιγά σιγά μπορεί να μπει μια βάση. Άρα, αυτό που έχει σημασία είναι αν εμείς είμαστε ενεργοί Χριστιανοί Έλληνες ή όχι. Στο εξωτερικό αυτό που μπορείτε να δείτε με τους Έλληνες της διασποράς κατά μέσο όρο είναι πιο παραδοσιακοί από εμάς. Για ένα πολύ απλό λόγο, είναι ότι άμα χάσουν και αυτό δεν ξέρεις καν τι είναι να είσαι Έλληνας. Ενώ εμείς, πάνω κάτω, επειδή είμαστε εδώ, είναι πιο εύκολο. Φαντάζομαι θα το έχετε ζήσει όταν έχετε πάει. Άρα αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι μερικοί δεν αποχωρούν εντελώς γιατί αφομοιώνονται, αλλά κατά μέσο όρο βλέπουμε αυτό το φαινόμενο. Γι' αυτό σας λέω, ένα πολύ απλό παράδειγμα για να σας μπερδέψω. Μου λέτε, μπορεί να είναι ξένος. Εγώ τώρα ρωτάω, αυτός που είναι παντρεμένος με μία κυρία, που η κυρία είναι Ελληνίδα 4^{ης} γενιάς, ο άλλος είναι Αυστραλέζος, η κυρία βαφτίζει το παιδί, στην

Ελληνική Χριστιανική Ορθόδοξη Εκκλησία και εσείς του λέτε "δεν είναι". Και αυτό το παιδί μετά μεγαλώνει, σας το κάνω ακραίο επίτηδες, και γίνεται παπάς. Γίνεται ένας από αυτούς. Τι θα πούμε;

Σημασία για μένα έχει το εξής: Ότι υπήρχε μια συνέχεια, ότι δεν αφομοιώθηκαν και δεν έχασαν τα πάντα και ξαφνικά αυτό το παιδί θεώρησε ότι μπορεί να προσφέρει ένα Έργο ακόμα μεγαλύτερο σ' αυτό το χώρο. Γι' αυτό σας λέω, το Ελληνικό και Χριστιανικό στοιχείο, ο συνδυασμός που το έχουμε εμείς είναι η ακολουθία, αν θέλετε, από 2 ρεύματα τα οποία έχουν συνδεθεί. Και έχει μεγάλη σημασία το βλέπετε και με την Καινή Διαθήκη.

-Καλησπέρα, ήθελα και εγώ να ευχαριστήσω για την ωραία διάλεξη που μας κάνατε απόψε για το Βυζάντιο. Ευχαριστήθηκα ιδιαίτερα για την αναφορά σας στη Βυζαντινή μουσική, επειδή ασχολούμαι και χάρηκα που την είδατε μέσα στην διαχρονικότητα του Βυζαντινού πνεύματος. Ήθελα όμως να ρωτήσω, η Ελλάδα είναι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι στην Ευρώπη, γνωρίζουμε το "ανήκομεν εις την Δύση", γνωρίζουμε όμως ποια είναι η αντίληψη των Ευρωπαίων ή ποια ήταν για το Βυζάντιο. Εμείς ως Έλληνες τι κομίζουμε στην Ευρώπη από το Βυζαντινό παρελθόν μας ή από το Βυζαντινό παρόν μας και τι μπορούμε να κομίσουμε; Και το δεύτερο, χρησιμοποιήσατε διαρκώς την λέξη, την χρησιμοποιούμε και εμείς, "Βυζάντιο". Μήπως πρέπει να την αλλάξουμε κάποια στιγμή με την λέξη "Ρωμιοσύνη"; Γιατί υπάρχει, γνωρίζετε την όλη ιστορία και το θέτω ως ερώτημα.

-Εσείς είστε από την δεξιά πλευρά ε; Εννοώ για τον ψάλτη, μην το παρεξηγήσετε. Τι θέλω να πω μ' αυτό, και οι 2 ερωτήσεις είναι ωραίες και είναι και οι 2 ύπουλες. Αλλά ξέρετε, έχετε πέσει πάνω μου, άρα προσέξτε να μην είναι και οι απαντήσεις. Πρώτα απ' όλα θα αρχίσω με την δεύτερη. Στην πραγματικότητα το Βυζάντιο είναι ξεκάθαρο σαν έννοια, αλλά είναι τόσο ξεκάθαρη που την μπερδεύουμε. Το ερώτημά σας, αν θέλετε να είστε λίγο πιο ύπουλος, θα ήταν αν πρέπει την Κωνσταντινούπολη να την λέμε "Βυζάντιο" ή "Κωνσταντινούπολη". Και αν θέλετε να μου κάνετε αυτή την ερώτηση που δεν μου κάνατε, θα σας απαντούσα "Βυζάντιο". Διότι είναι αυτό που έλεγα, αν έχουμε καθαρά το Βυζαντινό πνεύμα, αυτό που έχει σημασία είναι η Πόλη. Η Πόλη, όχι η Κωνσταντινούπολη, η Πόλη. Γιατί εννοούμε ότι δεν είναι η πόλη του Κωνσταντίνου μόνο, είναι και η συνέχεια. Ας πούμε όταν έχουμε "Αλεξανδρούπολη", που είχαμε πολλές πόλεις με τον Αλέξανδρο, έγιναν, έσβησαν, γεννήθηκαν άλλες, ξεχάστηκαν. Εδώ λοιπόν με την Πόλη είναι αυτή η ιδέα. Άρα το Βυζάντιο σε σχέση με το Ρωμίος, Ρωμιοσύνη, στην πραγματικότητα είναι πιο μικρό, το Ρωμίος και Ρωμιοσύνη. Πρώτα από όλα είναι πιο πρόσφατο, δεν είναι τόσο διαχρονικό, και το βλέπετε, θα σας δώσω ένα παράδειγμα γιατί είμαι και μεταφραστής. Όταν μεταφράζουμε ας πούμε τη "Ρωμιοσύνη" στα Γαλλικά μεταφράζετε *Grécité*. Γιατί λειτουργώ και στα δικαστήρια το λέμε μόνο *Grécité*. Άμα κοιτάξετε *Romanité* είναι άλλο. Γιατί οι Γάλλοι το Ρωμίος θα το μετατρέψουν σε Γραικός, το οποίο έρχεται από τους Ιταλούς, ούτε καν από τους Γάλλους, είναι από πριν, ενώ ας πούμε αν ήμασταν από την πλευρά της Τουρκίας θα ήταν Ίωνες, άρα θα έλεγε *Ionité*. Τι θέλω να πω με αυτό; Θέλω να πω ότι δεν είναι σωστή η μετάφραση ούτως η άλλως, άρα με το Βυζάντιο το καλό είναι ότι δεν το μεταφράζει κανένας, λέμε όλοι Βυζάντιο. Άρα επανέρχομαι τώρα στην πρώτη ερώτηση. Στην πρώτη ερώτηση είναι τι μπορούμε να προσκομίσουμε, το πρώτο πράγμα του τι μπορούμε... Το πρώτο πράγμα που δεν ξέρουν οι περισσότεροι Έλληνες είναι ότι δεν ξέρουν καν τι συμβολίζει η Ευρωπαϊκή σημαία. Άμα ρωτήσετε χωρίς να τους προετοιμάσουμε και τους πούμε τι συμβολίζουν τα αστέρια στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στη σημαία θα δείτε ότι δεν απαντάν πρώτα απ' όλα. Θα δείτε ότι θα μπερδευτούν με την Αμερικάνικη, δηλαδή θα θεωρήσουν ότι τα αστέρια είναι οι πολιτείες, άρα θα θεωρήσουν ότι τα αστέρια είναι οι χώρες που είναι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πόσο αστείο είναι αυτό; Πολύ αστείο, γιατί στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήμασταν 6, 9, 10, 12, 15, 25, 27 και 28 όπως βλέπετε είναι ακριβώς ο ίδιος αριθμός. Άρα

στην πραγματικότητα δεν ξέρουμε ότι τα 12 αστέρια είναι οι 12 Απόστολοι, τόσο απλά. Άρα το θέμα είναι ότι αν εμείς δεν το ξέρουμε που μπήκαμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση από το 1981, ποιος θα μας το μάθει; Σας δίνω ένα άλλο παράδειγμα για να καταλάβετε που το πάω. Άμα σας πω πόσες είναι οι λωρίδες στην Αμερικάνικη σημαία, ξέρετε; Ποιος ξέρει; Πείτε μου απλά έναν αριθμό, ποιος ξέρει; Δεν ξέρουν. Ωραία, δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι φιλοαμερικάνοι πάντως. Άρα είναι 13. Άρα στην πραγματικότητα είναι 13 επειδή είναι οι 13 που αντιστάθηκαν εναντίον των Άγγλων, όταν έκαναν την πρώτη επανάσταση το 1776. Εμείς τώρα, άμα δεν το ξέρουμε, θα θεωρήσουμε ότι μπορεί να είναι κάτι του τύπου "ελευθερία ή θάνατος" στα αγγλικά. Καμία σχέση. Και λέω λοιπόν συχνά στους στρατιωτικούς, άμα στους Αμερικανούς κοιτάζετε πιο πολύ τις λωρίδες παρά τα αστέρια, θα καταλαβαίνατε ότι είναι πιο κοντά με εμάς λόγω επανάστασης. Άρα οι Αμερικανοί να ξέρετε ότι ακόμα και το Τέξας, που είναι πολύ ακραίο, τη σημαία την αλλάζει και βάζει ένα αστέρι, αλλά ακόμα και το Τέξας που βάζει ένα αστέρι βάζει 13 λωρίδες και βέβαια είναι παράλογο, γιατί θα έπρεπε να βάζει τουλάχιστον 14, αλλά δεν το ξέρουν αυτό. Τι θέλω να πω. Το πιο βασικό σε αυτή τη σημαία είναι αυτό. Το πιο βασικό στη σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι οι 12 Απόστολοι. Άρα αν δεν το πιστεύετε, είναι πολύ απλό, θα δείτε ότι αυτός που το επινόησε το είδε στον Καθεδρικό Ναό στο Στρασβούργο και είδε την Παναγία με ένα φωτοστέφανο, το οποίο αποτελείται από 12 αστέρια, τότε του ήρθε η ιδέα να βάλει αυτό και στην αρχή η σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης έπρεπε να έχει στο κέντρο ένα σταυρό, αλλά μετά είπαν εντάξει. Έχουν βάλει ήδη τα 12 αστέρια, ήδη το χρώμα για τους δυτικούς, το μπλε, είναι το χρώμα της Παναγίας, άρα βάζοντας την Παναγία και τα 12 αστέρια βλέπετε πως το βάζουν. Εγώ θέλω να σας απαντήσω αλλιώς, φανταστείτε τώρα έναν εχθρό μας, δηλαδή που δεν θέλει ούτε την Ελλάδα, ούτε την Ευρωπαϊκή Ένωση, και είναι απ' έξω και θέλω να το φανταστείτε να βλέπει δύο σημαίες, από τη μια την Ευρωπαϊκή και από την άλλη την Ελληνική. Ξέρετε τι βλέπει; Βλέπει το Χριστό, την Παναγία και τους 12 Απόστολους. Ε, άμα είναι από άλλη θρησκεία θα δείτε ότι το βλέπει κάπως παράξενα. Το πιο αστείο είναι ότι εμείς δεν το ξέρουμε. Άμα το σκεφτείτε και πάτε στο εξωτερικό θα δείτε αυτό που εμείς βλέπουμε συνεχώς, τα προγράμματα ΕΣΠΑ κλπ, που βλέπουμε δύο σημαίες, μα εμάς μάς φαίνεται τόσο φυσιολογικό που δεν καταλαβαίνουμε ότι για τους εχθρούς μας δεν είναι φυσιολογικό. Άρα πάνω σε αυτό μπορούμε να πούμε το εξής, η προσφορά μας ακόμα και για το ευρώ. Κάποιος ζήτησε για την οικονομία, άρα θυμάστε πρώτα ήμασταν 15, όταν μπήκε το ευρώ εμείς αναγκάσαμε τους Ευρωπαίους, όλους τους άλλους, να είναι γραμμένο στα Ελληνικά "ευρώ". Αυτό ήταν ένα θέμα διαπραγμάτευσης, γιατί μπορούσαν να πουν οι άλλοι *"καλά ρε παιδιά στο ευρώ δεν το διαβάζετε στα ξένα"*; Και βέβαια το διαβάζουμε, άμα κοιτάζετε τις πινακίδες που έχουμε εδώ, θα δείτε τι διαβάζουμε στα ξένα. Άρα έχει ενδιαφέρον, γιατί εμείς που αποδεχόμαστε τόσο εύκολα να έχουμε πινακίδες στα ξένα, εμείς τους επιβάλλαμε μέσα στο ευρώ να είναι γραμμένο με ελληνικά γράμματα. Ξαφνικά συν ότι το ευρώ λέγεται ευρώ, είναι ελληνική λέξη. Τεράστιο θέμα. Στην πραγματικότητα για μένα τι μπορεί να προσφέρει ο Ελληνισμός. Ο Ελληνισμός έχει προσφέρει στους Ευρωπαίους τον Ουμανισμό. Ο Ουμανισμός δεν θα υπήρχε χωρίς Ελληνισμό. Η συνέχεια του Βυζαντίου, που μετά εμφανίζεται με την Αναγέννηση, είναι ότι σε εμάς είναι μια συνέχεια. Η Αναγέννηση δεν είναι μια συνέχεια. Η Αναγέννηση είναι μια ανακάλυψη και επανακάλυψη ότι υπήρχε κάτι πριν, το χάσαμε για αρκετούς αιώνες και επειδή άλλοι το συνέχισαν το ξαναβρήκαν, καταλάβατε. Έχει μεγάλη σημασία. Άρα εγώ νομίζω ότι ήδη έχουμε αποδείξει ότι ήμασταν συνεχιστές και ότι μεταφέραμε το Ελληνικό Πνεύμα και το μεταφέραμε και έδωσε αυτό που ονομάζουμε Ουμανισμό. Αυτό που ονομάζουμε ξέρετε ανθρωπιστική βοήθεια είναι απλώς ο Ουμανισμός και για να καταλάβετε τώρα πως το βλέπω είναι ότι ο ελληνισμός είναι από τους σπάνιους –ισμούς που είναι θετικοί για όλη την Ανθρωπότητα. Γιατί προσφέραμε. Το βλέπετε στο εξωτερικό, όταν λέτε ότι είστε Έλληνας, έχετε μια θετική ανταπόκριση. Ναι, μην τα μπερδεύετε τώρα με τα οικονομικά αυτή την περίοδο. Μην σας χαλάει επειδή τώρα

έχουμε δυσκολίες αλλά σας λέω παλιά και διαχρονικά, και θα γίνεται το ίδιο και μετά, έχουμε λοιπόν αυτό το πολύ θετικό στοιχείο της μνήμης, της γλώσσας, του πολιτισμού, όχι μόνο μιας κοινωνίας του πολιτισμού, της διαχρονικότητας. Το Βυζάντιο να ξέρετε ότι όπως έκανα στη Γαλλία, όταν μπαίνετε σε ένα σπίτι και βλέπετε ότι είναι πολύ πλούσια διακοσμημένο κι έχει ας πούμε φαγητό, φαίνεται ωραία, ξέρετε ποια είναι η έκφραση στα γαλλικά; "C'est Byzance !". "Είναι Βυζάντιο". Καταλάβατε, δηλαδή οι Γάλλοι χρησιμοποιούν τη λέξη Βυζάντιο για να πουν ότι, τι ωραία που είναι όλα αυτά. Ενώ εμείς μόνοι μας, εμείς θεωρούμε ότι είναι αυτοί που τυφλώνουν τα μάτια, που κάνουν διάφορα που κόβουν αυτό, ο φίλος... τα αδέρφια... οι κόρες... Ευτυχώς που δεν τους τα λέμε κιόλας.

- Όμως ο όρος βυζαντινισμός που είναι αρνητικός;

- Σωστά. Αλλά ξέρετε, να σας πω κάτι; Ο Ελλαδισμός είναι θετικός ή αρνητικός; Λοιπόν επειδή έχετε δίπλα σας Κύπριο, θα βοηθήσει. Όταν πηγαίνετε στην Κύπρο και λέτε Έλληνας, εσείς του λέτε είμαι Έλληνας, απαντάει είστε Ελλαδίτης, γιατί κι εγώ είμαι Έλληνας. Αυτό στην αρχή μας νευριάζει, γιατί δεν έχουμε προσαρμοστεί να μιλάμε με κάποιον που μας λέει κάθε φορά "μα εσύ δεν είσαι Έλληνας, είσαι Ελλαδίτης, γιατί κι εγώ είμαι Έλληνας". Δεν υπάρχει διαχωρισμός. Αυτό σημαίνει τι, ρωτάω, όταν μας λένε Ελλαδίτες είναι θετικό ή αρνητικό; Λέω απλώς, όχι αυτός ξέρει, λέμε κι άλλα, λέμε καλαμαράδες με δύο συλλαβές μπροστά. Λοιπόν η ιδέα ποια είναι; Προσδιορίζουμε μόνο γεωγραφικά, ενώ λέει Έλληνες είμαστε κι εμείς κι έχουν απόλυτο δίκιο. Άρα οι Έλληνες οι Ελλαδίτες που έχουν πάει στην Κύπρο όταν επανέρχονται το χρησιμοποιούν αυτό το καταλαβαίνουν, γιατί είναι αυτό. Ο Ελλαδισμός για τον Κύπριο είναι αρνητικό, ξέρετε γιατί; Γιατί σημαίνει ότι θα δώσει προτεραιότητα στην Ελλάδα και μπορεί την Κύπρο να την παραιτήσει. Ενώ εμείς εδώ είμαστε του Ελληνισμού, δεν θα μας άρεσε να παρατήσουμε την Κύπρο, θα θεωρούσαμε ότι είναι ένα κομμάτι που έχει φύγει. Δεν λέω ότι είμαστε το ίδιο κράτος. Εντάξει; Μη μπερδεύεστε. Λέω απλώς καθαρά ο Ελληνισμός. Ο Ελληνισμός λοιπόν είναι μόνο θετικό, το Ελλαδισμός μπορεί και να έχει μια αρνητική χροιά, όπως άμα πείτε "αυτός είναι νεοέλληνας". Ξέρετε τι εννοούμε με νεοέλληνας; Δεν εννοούμε περιγραφικά τους νεοέλληνες, εννοούμε αυτούς που έχουν ξεχάσει τα πάντα και λένε εγώ είμαι τώρα. Άμα πείτε...Πείτε του δίπλα, "είσαι νεοκύπριος", κοιτάζτε την φάτσα του μετά. Θα σας πει αμέσως, μα δεν μπορείς να μου το πεις αυτό, ενώ άμα του πείτε μα εγώ περιγράψω την πραγματικότητα, δεν είσαι της αρχαίας Κύπρου, όμως βλέπετε ότι με το θέμα αυτό μπορεί να τροποποιηθεί. Είμαστε εντάξει; Ο κύριος που... άλλη ερώτηση. Ωραία. Ναι.

- Να 'μαστε πάλι, κύριε Αυγερέ. Λέγομαι Στρατής, είμαι μηχανολόγος, ηλεκτρολόγος, μέσα στην ΔΕΗ δουλεύω, ασχολούμαι ερασιτεχνικά με την ιστορία. Θα ήθελα να αναφερθώ σ' ένα βιβλίο ενός διαπρεπούς Αμερικανού βυζαντινολόγου του Colin Wells, ο οποίος υπήρξε μαθητής του μεγάλου βυζαντινολόγου του Σπύρου Βρυώνη του Έλληνα. Είχε γράψει ένα βιβλίο Σαλπάροντας απ' το Βυζάντιο, πώς μια χαμένη αυτοκρατορία διαμόρφωσε όλο τον κόσμο *Sailing from Byzantium: How a Lost Empire Shaped the World*. Ο βυζαντινός πολιτισμός διαμόρφωσε όχι μόνο την Δυτική Ευρώπη, μέσω της Αναγέννησης, αλλά και την Ανατολική Ευρώπη. Διαμόρφωσε την ρώσικη ορθοδοξία, η οποία εξελίχθηκε σε πανίσχυρη Ρωσική Αυτοκρατορία, διαμόρφωσε ακόμα και το ισλαμικό χαλιφάτο, δηλαδή τον Αραβικό πολιτισμό, την Αραβική γέννηση και τα γράμματα, τα λέει πολύ διεξοδικά μέσα ένα πολύ ωραίο βιβλίο. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι πολλοί βυζαντινολόγοι δεν θεωρούσαν το ισλάμ κάτι το εντελώς

ξένο, το εντελώς εχθρικό, το έβλεπαν σαν μια αίρεση, θρησκευτική αίρεση όπως ήταν ο Αρειανισμός..

- Νεστοριανισμός.

- ..και διάφορες άλλες αιρέσεις του Βυζαντίου, βυζαντινοί και άραβες είχαν φονικές μάχες, τρωγόταν, αλλά υπήρχαν και πολλά συμπεθεριά όμως, υπήρχε πνευματική ώσμωση μεταξύ του αραβικού και βυζαντινού πολιτισμού. Οι περίφημοι μεταφραστές, μετέφρασαν τα περίφημα έργα των αρχαίων Ελλήνων της Βαγδάτης της Κόρδοβας, ήταν όλοι ελληνομαθείς. Αν δεν υπήρχε βυζαντινός πολιτισμός δεν θα υπήρχε ούτε αραβική αναγέννηση ούτε αραβικός πολιτισμός, θα ήταν οι άραβες μια ζωή βάρβαροι. Στην συνέχεια αναφερθήκατε στον Διγενή Ακρίτα. Ο Διγενής Ακρίτας ήταν σύμφωνα με την παράδοση ελληνο-άραβας. Ήταν γιος του Σύρου χαλίφη της Συρίας και της κόρης του βυζαντινού αυτοκράτορα, κάνανε συμπεθεριά. Επίσης αναφερθήκατε στο έτος της εικονομαχίας. Οι εικονομάχοι είχαν επηρεαστεί πάρα πολύ από το Ισλάμ, το οποίο Ισλάμ απαγορεύει αυστηρώς τις εικόνες. Από αυτούς έχουν επηρεαστεί βασικά. Θέλω να πω είναι πολύ ωραίο βιβλίο δείχνει την οικουμενικότητα του Βυζαντίου, όχι μόνο στην Ευρώπη, αλλά σχεδόν σε όλο τον κόσμο. Ευχαριστώ.

- Ωραία, αφού συμφωνούμε δεν...

- Εγώ τοποθέτηση έκανα.

- Ναι, ναι, καλά κάνατε. Θέλω να πω είναι ακριβώς αυτό που θέλαμε πούμε. Το εκτόπισμα του Βυζαντίου δεν περιορίζεται μόνο σ' αυτό που θεωρούμε κλασικά την περιοχή την ευρωπαϊκή έχει πάει πολύ πιο πέρα.

- Καλησπέρα.

- Καλησπέρα.

- Στέλλα ονομάζομαι, ήθελα να σας ρωτήσω αν πιστεύετε αν η εκκλησία στον τόπο μας σκέφτεται μέσα στους αιώνες για τον Ελληνισμό.

- Εννοείτε για την Ελλάδα;

- Για τον Ελληνισμό.

- Στην πραγματικότητα η εκκλησία έχει δύο στοιχεία, άρα έχει το τοπικό που μπορεί να είναι πολύ τοπικό, να είναι ακόμα και το Κρητικό που λέω, μπορεί να είναι το εθνικό και μπορεί να είναι το διαχρονικό. Στην πραγματικότητα έχουμε και τα δύο, δηλαδή μπορεί να έχουμε ανθρώπους της εκκλησίας που σκέφτονται μόνο το τοπικό. Έχουμε άλλους που σκέφτονται μόνο το εθνικό, έχουμε άλλους που σκέφτονται μόνο το διαχρονικό. Άρα στην εκκλησία μέσα έχετε ανθρώπους που έχουν αυτές τις τρεις τάσεις. Τώρα άμα με ρωτήσετε για την εκκλησία μας είναι μόνο το διαχρονικό. Σας στεναχώρησα; Σας βλέπω έτσι...

- Όχι, δεν ήταν ύπουλη ερώτηση.

- Αυτό το κατάλαβα, ήταν απο εκεί. Εσείς ήρθατε από αριστερά τώρα, δεν είστε ψάλτης. Πάντως να ξέρετε, ότι υπάρχει και η ορολογία "βυζαντινά λάθη" στην πληροφορική. Τα "βυζαντινά λάθη" είναι τα λάθη που δεν είναι τα λάθη, αλλά οι δείκτες που δείχνουν πού

είναι τα λάθη. Ας πούμε λέω αυτή η πόρτα είναι λάθος. Εντάξει; Και το λάθος είναι το δάκτυλο, είναι ο δείκτης που είναι το λάθος. Άρα εσείς διαβάζετε το πρόγραμμα, λέτε λάθος γραμμή 211, βλέπετε τι γραμμή 211 και λέτε μα δεν έχει λάθος και το λάθος ήταν το 211. Άρα το έχουμε ενσωματώσει αυτό και αυτό δεν έχει σχέση με τον Βυζαντινισμό, έχει σχέση με τις δύσκολες διαπραγματεύσεις, που στο τέλος δεν ξέρουμε ακριβώς τι θέλουμε και αυτό είναι ακριβώς αυτό που προστάτεψε το Βυζάντιο. Εγώ το λέω λίγο πιο λαϊκά, συνήθως οι Έλληνες δεν ξέρουν τι θέλουν. Ευτυχώς, γιατί έτσι ούτε οι εχθροί ξέρουν τι θέλουμε. Γιατί όταν το λέμε πολύ ξεκάθαρα τι θέλουμε, μερικές φορές μας κάνουν και επίθεση. Αλλά εδώ για να κάνετε επίθεση, άμα ρωτήσετε εδώ όλους τους Έλληνες και τους πείτε τι θέλετε, εδώ να δείτε τι θέλουμε. Άρα αυτό μας προστατεύει διαχρονικά και κάπου κάπου όλοι μαζί θέλουμε ένα πράγμα και συνήθως είναι όταν μας έρχεται ένας εχθρός, τότε εκεί πέρα είμαστε "ως εδώ και μη παρέκει" και προστασία. Αλλιώς, για να το πω λίγο πιο φιλοσοφικά, να θυμάστε, και απαντάω πάλι στον κύριο και στον διπλανό του χωρίς να μου κάνει ερώτηση, είναι όταν εμείς εφηύραμε την δημοκρατία για να περνάει ο χρόνος, για να συζητάμε. Γιατί είναι ο μόνος τρόπος, άμα δεν περνάει ο Χρόνος δεν μπορούμε να επενδύσουμε στον χρόνο. Αυτοί που λένε ότι είναι πολύ σημαντικό να παίρνουμε αμέσως αποφάσεις, συνήθως παίρνουν λανθασμένες. Η δημοκρατία έχει το καλό ότι το συζητάμε, χάνουμε Χρόνο, όπως κάθε Δάσκαλος όταν διδάσκει στον μαθητή του και μετά επενδύουμε Χρόνο για να παράγουμε ένα έργο. Άρα η εφεύρεση της δημοκρατίας είναι ακόμα πιο παράξενη απ' ότι νομίζετε, διότι η δημοκρατία βασίζεται στην έννοια της πλειοψηφίας και ο Ελληνισμός ήταν πάντοτε της μειοψηφίας. Πρέπει να έχεις πολύ γερά κότσια να είσαι της μειοψηφίας και να πεις θα κάνω ένα σύστημα που σημασία έχει η πλειοψηφία. Και το πιο ωραίο είναι ότι το καταφέραμε. Αυτό κι αν είναι προσφορά στην Ανθρωπότητα.

- Αναφερθήκατε στην γλώσσα, είστε αισιόδοξος σήμερα για την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας;

- Καθίστε, καθίστε, όχι για να μην πέσετε ξερή όταν θα απαντήσω.

- Ακούω από τους νέους ότι όλη η ελληνική γλώσσα εκφράζεται με μια λέξη.

- Είναι τρισυλλαβική με τρία "α" φαντάζομαι. Άρα είναι πολύ απλό, στην ιστορία την Ανθρωπότητας ποτέ δεν υπήρξαν τόσοι Έλληνες που μιλάνε ελληνικά, πρώτον. Δεύτερον, στην ιστορία της Ανθρωπότητας οι γονείς πάντα βρίσκουν ότι τα παιδιά δεν μιλάν καλά ελληνικά. Άμα ξέρατε πόσο κείμενα έχουμε διαβάσει από πολλούς αιώνες που λένε οι γονείς, τα παιδιά δεν ξέρουν να διαβάζουν, μετά, η εκπαίδευση είναι χάλια, άμα το κοιτάξετε ως πούμε από τον Καραθεοδωρή, που πέθανε το 1950 το γράφει ήδη. Άμα το κοιτάξετε από τον Κοραή λέει τα ίδια. Άμα το κοιτάξετε από τον Σολωμό λέει τα ίδια, άρα στην πραγματικότητα τι γίνεται, ο καθένας μας έχει μια κουλτούρα που δεν έχει αμέσως το παιδί. Το παιδί το παλεύει, συνήθως λειτουργεί κοινωνικά, δηλαδή λειτουργεί με φαινόμενα μόδας, εμείς έχουμε την εντύπωση ότι όλα αυτά θα εξαφανιστούν λόγω των υπολογιστών, σας υπενθυμίζω ότι όταν βγήκαν οι υπολογιστές μπορούσαμε να γράφουμε μόνο στα αγγλικά. Μόνο και δεν λέω καν άλλη γλώσσα. Μετά μπήκαν οι άλλες γλώσσες που τις αναγνώριζαν οι υπολογιστές, μετά μπήκαν τα διακριτικά σημεία, δηλαδή ο τονισμός. Τώρα γράφουμε και στα ελληνικά και στέλνουμε μηνύματα στα ελληνικά, ενώ πριν, πάρτε λίγο τους πανεπιστημιακούς, βάλτε τους 20 χρόνια πριν δεν υπήρχε ένας. Αλλιώς θα είχατε αυτό το greeklish, τέλος πάντων. Το οποίο από βαρβαρότητα στη γλώσσα είναι ότι πρέπει. Τι θέλω να πω με αυτό. Αυτά εξελίσσονται και θα δείτε ότι μετά, για να μην πω ότι έχουμε ήδη ακόμα και στις ιστοσελίδες, θα είναι γραμμένο με ελληνικά γράμματα, ακόμα και με τόνο, γιατί; Γιατί τα πράγματα εξελίσσονται και ξαναεπιτρέπουν αυτό που δεν ξεχάσαμε. Το μόνο

πρόβλημα, το αληθινό, δεν είναι αυτό. Είναι να μην ξεχάσουμε ότι είμαστε Έλληνες. Εμείς, όχι οι άλλοι. Γιατί όσο εμείς δεν ξεχνάμε, απαιτούμε, θέλω να γράφεται ελληνικά. Άμα όμως δεν γράφει κανένας; Άρα η ιδέα είναι ότι το λεξιλόγιο των ελληνικών δεν ήταν ποτέ τόσο μεγάλο. Ποτέ. Άμα πάρετε ένα λεξικό και κοιτάξετε το λεξικό του Μπαμπινιώτη και κοιτάξετε το μέγεθος, θα πείτε, μα είναι δυνατόν, ξέρω τόσες λέξεις; Και βεβαίως. Άρα ο γλωσσικός πλούτος των ελληνικών είναι τεράστιος, το θέμα είναι πόσες λέξεις λέμε εμείς από αυτόν τον τεράστιο πλούτο. Αυτό δεν το κάνουν μόνο τα παιδιά. Εσείς μιλήσατε γι' αυτή η λέξη, άμα σας βγάλω τις γυναίκες και τους άντρες, σαν άλλες δύο λέξεις ελληνικές, θα δείτε σε τι ποσοστό θα είναι αυτό που θα λέει ο ομιλητής. Άρα σημασία δεν έχει αυτό που νομίζετε. Σημασία έχει ότι σιγά σιγά τα παιδιά ξαναμπαίνουν στην ανάγνωση. Διαβάζουν κείμενα που μας ξαφνιάζουν, μας έρχονται από το σχολείο με κείμενα που έχουν μελετήσει, αποσπασματικά μερικές φορές, αλλά σου λένε μαμά θέλω να αγοράσεις αυτό το βιβλίο, εσείς δεν το έχετε διαβάσει ποτέ, αυτό υπάρχει. Άρα μην το βλέπετε μόνο με αυτό τον τρόπο, να το βλέπετε λίγο πιο στρατηγικά, στην εποχή που ζείτε δεν έχει συμβεί ποτέ αυτό στην Ελλάδα, ποτέ. Ποτέ δεν είχαμε τόσους ανθρώπους να μιλάνε ελληνικά. Άρα ας το αξιοποιήσουμε αυτό, ας το εκμεταλλευτούμε, γιατί αυτό που έχει σημασία είναι και ο πλούτος μας σε διάφορα επίπεδα. Το λεξιλόγιο, όταν τους ακούμε στην εκκλησία, είναι μερικοί από εσάς που μπερδεύονται, έτσι δεν είναι; Κι εγώ μπερδεύομαι μερικές φορές. Άμα έχω διαβάσει το κείμενο πριν, δεν με μπερδεύουν, άμα δεν το έχω διαβάσει, ειδικά όταν μπαίνει ο ψάλτης, λέω τώρα πως το είπε αυτό; Αλλά βέβαια άμα ξέρω πάνω κάτω τι λέει, το πιάνω πιο εύκολα. Μετά στη συνέχεια με βοηθάει απ' το απλώς την ανάγνωση και γι' αυτό στην ιστορία και η έννοια της μουσικής βοήθησε στο κράτημα. Κράτησα. Π.χ. όταν έχουν το ισοκράτημα φαίνεται να είναι εντελώς, πώς να το πω, χαμηλού επιπέδου. Στην πραγματικότητα όταν έχετε μια χορωδία κι έχετε ανθρώπους που μπορούν να το κάνουν σοβαρά, τότε είναι άλλο. Εμένα μου σηκώθηκε η τρίχα και μόνο που το είπα. Άμα τραγουδούσαν μόνο, χωρίς αυτήν την έννοια, δεν θα είχατε τον ίδιο ήχο, άρα αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό και γι' αυτό σας λέω, αλλιώς θα μπορούσαν να μου πουν -και ο ψάλτης θα μπορούσε να μου πει- ξέρεις, Νίκο, τώρα οι νέοι ψάλτες δεν ξέρουν αυτά που ξέρουμε. Ε, βέβαια, πώς να ξέρουν αυτά που ξέρετε. Αλλά μετά σιγά σιγά τους τα μαθαίνεις. Ε, στην ιστορία της Ελλάδος δεν είχαμε ποτέ τόσους ψάλτες. Εγώ δεν λέω ότι είναι όλοι ποιοτικοί, αλλά σε μάζα. Μετά οφείλεται σε εμάς να αποδεχτούμε και να τους πιάσουμε να γίνουν όλο και καλύτεροι, έτσι ώστε όταν τους ακούμε μέσα να μας ευχαριστεί, γιατί είναι πολύ σημαντικό αυτό. Δεν είναι απλώς μια παράσταση, πρέπει να υπάρχει αυτή η ευχαρίστηση που προέρχεται από την πίστη, η οποία όμως λόγω της τεχνικότητας δεν μας ενοχλεί με λάθη που θα πετάξει ξαφνικά ή μας βγάζει απ' έξω. Γι' αυτό σας λέω το ίδιο και για την γλώσσα, εγώ το βλέπω και το λέω μπροστά στους κληρικούς, με ενοχλεί πάρα πολύ οι μικρές προσευχές που κάνουμε στα παιδιά και φαίνονται σαν να είναι τραγουδάκια και στο τέλος δεν ξέρουν τι λένε. Φαντάζομαι ότι το καταλαβαίνετε. Λέω πολύ απλά, άμα έχουμε να θυμηθούμε μία προσευχή, όχι δύο, μία, δεν έχουμε τετρακόσιες, είναι το "Πάτερ ημών", το λέει η Διαθήκη, άρα λέω προτιμώ να έχω ένα παιδί που στην αρχή να μου λέει το πρώτο, ας το θεωρήσω ότι είναι μόνο στίχος, εντάξει; Μετά σιγά σιγά μαθαίνει, παρά ένα παιδί που τραγουδάει ό, τι να 'ναι και μου λέει στο σχολείο μας είπαν να λέμε αυτό. Γιατί όταν θα κάνετε το Πάτερ ημών την ώρα που θα φάτε και σε κάποια φάση πείτε στο παιδί "πες εσύ το Πάτερ ημών" δεν ξέρει, άρα θα σας πει το τραγουδάκι. Εγώ πάντως στο τραγουδάκι αναγκάζομαι να κρατηθώ. Προσπαθώ να είμαι σοβαρός, αλλά είναι σαν να έχω ένα ψάλτη που τραγουδάει ότι να 'ναι και προσπαθώ να παρακολουθώ τι λέει ο παπάς. Ε, σε κάποια φάση με μπερδεύει. Εδώ είναι ακριβώς το ίδιο. Ακόμα και να πει λιγότερα το παιδάκι δεν πειράζει, μπορεί να συμπληρωθεί. Αλλά άμα λέει ένα τραγουδάκι; Αυτό για μένα είναι το πιο σημαντικό, είναι να μην υπάρχει εκφυλισμός. Άρα όχι απλώς να λέμε τη γλώσσα μας, γιατί όταν λέμε τη γλώσσα μας με εκφυλισμό

νοητικό τότε δεν λέμε αυτά που μας έχει διδάξει ο Χριστός, λέμε τραγουδάκι. Αυτό είναι επικίνδυνο.

-Χαίρεται ,κύριε Αυγερέ. Θέλω να σας πω, επειδή στην ομιλία σας χρησιμοποιήσατε την τέχνη τη Βυζαντινή, την αγιογραφία και την ψαλτική και ήταν κι άλλες τέχνες τότε, στο απάνθισμά τους όλες. Οι τέχνες είναι πραγματικά τροφός για την ψυχή και για το πνεύμα και βοηθάνε και στη μεταξύ επικοινωνία του όλου των ανθρώπων, όλων των μερών του, πιστεύετε ότι θα άξιζε τον κόπο ως Ελληνισμός και ας μας έκλεβαν την ιδέα, ας μας έκλεβε την ιδέα η Ανθρωπότητα, ο Ελληνισμός να συνεννοούμασταν, να δημιουργούσαμε πάλι εργαστήρια που να αναδεικνύονταν οι λαϊκές τέχνες όλες, η αγιογραφία, η εγκαυστική που ήταν παλαιότερη, όλες οι λαϊκές τέχνες που τότε βρέθηκαν στο απάνθισμά τους ή θα ήταν κάτι τέτοιο κενοδοξία και ματαιότητα και δεν θα είχε κάποιο ουσιαστικό ρόλο, γιατί εγώ πιστεύω ότι εάν καλλιεργούσαμε τη σχέση μας με τις τέχνες είναι κι ένα εσωτερικό ταξίδι αυτό κι ένα ταξίδι στο δημιουργό μας και κάτι μεστό περιεχομένου, εσείς πώς το βλέπετε κάτι τέτοιο;

-Άρα πρώτα απ' όλα δεν το βλέπω σαν ματαιοδοξία, αλλά επιμένω στο εξής, μου ζητάτε κάτι που έχει γίνει, δηλαδή οι αγιογραφίες υπάρχουν σε όλο τον κόσμο, υπάρχουν εργαστήρια με αγιογράφους που συνεχίζουν αυτή την παράδοση και θα σας πω κάτι που μπορεί να σας ξαφνιάσει, εμένα το πρώτο πράγμα που με άγγιξε, όταν ανακάλυψα τη βυζαντινή τέχνη και την αγιογραφία, είναι ότι δεν υπογράφουν. Αυτό, τεράστιο θέμα, δηλαδή λέει, κι έχει σχέση με την πρώτη ερώτηση, λέει ότι πρώτα απ' όλα νηστεύω, δεν είναι το μυαλό μου μόνο, είναι το χέρι μου. Εγώ κάνω κάτι και στο τέλος δεν βάζω υπογραφή, γιατί δεν είναι μόνο δικό μου, αυτό έχει τεράστια σημασία είναι αυτό που σας έλεγα, δεν έχει σημασία τη λειτουργία να την κάνει ένας παπάς με αυτό το όνομα αλλά να την κάνει παπάς, εδώ είναι το ίδιο. Ο αγιογράφος όταν δεν εκφυλίζεται και δεν είναι απλώς αντιγραφέας, κι εννοώ με την χειρότερη έννοια της αντιγραφής, γιατί εγώ έχω δει απ' όλα, επειδή ασχολούμαι με αυτές τις τέχνες, όταν βλέπω κάποιον που να μου βάλει με προβολέα πάνω στον τοίχο, βλέπω χαμογελάτε, δεν λέω περισσότερα για να μην στεναχωρήσω αυτούς που δεν το ξέρουν. Εντάξει, αυτό λέγεται στην καλύτερη έννοια τεχνίτης, αλλά όχι καλλιτέχνης. Όταν ξανασηκώνω ένα σχέδιο ή δημιουργώ ένα άλλο έχει μεγάλη διαφορά, όταν κοιτάζουμε λοιπόν την αγιογραφία πολύ συχνά λόγω αυτού του εκφυλισμού πολλοί λένε η αγιογραφία δεν έχει εξέλιξη. Είναι λάθος, γιατί όταν βλέπετε αγιογραφία και ξέρετε μπορείτε να πείτε ποιος αιώνας ήταν, άρα θέλει να πει ότι κάτι έχει αλλάξει. Άμα δεν σας αρέσει αυτό είναι άλλο θέμα, αλλά υπάρχει. Μπορώ να σας πω ότι σε αυτό τον τομέα το έχουμε ήδη πετύχει, η έννοια της αγιογραφίας και η έννοια της εικόνας έχει μείνει και στο εξωτερικό, το λέν ακριβώς εικόνα, γιατί θεωρούν ότι είναι κάτι το οποίο υπάρχει. Το πιο ενδιαφέρον για μένα είναι όταν οι ξένοι έρχονται στην Ελλάδα αγοράζουν και εικόνες. Αυτό είναι τεράστιο θέμα, είναι τεράστιο θέμα, μην νομίζετε ότι είναι κάτι απλό, ενώ για μας αρχικά είναι μόνο και μόνο θρησκευτικό, το επίπεδο, η τεχνογνωσία, η τεχνοτροπία έχει φτάσει σε ένα επίπεδο που αγγίζει κι άλλους που μετά από αυτό το πρώτο βήμα μπορεί να ενδιαφερθούν, να διαβάσουν περισσότερα πράγματα και να τους αγγίξει βαθύτερα. Άρα αυτό το έχουμε κάνει, μην ανησυχείτε, απλώς αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι να μην θεωρούν οι Έλληνες ότι απλώς αντιγράφουν τους άλλους. Π.χ. επειδή είμαστε στην Κρήτη, με εκνευρίζει πάρα πολύ το θέμα με τον Θεοτοκόπουλο. Δηλαδή οι ίδιοι οι Κρητικοί δεν το

προωθούν τόσο πολύ είναι, ο Έλληνας ζωγράφος και αγιογράφος με την μη κλασσική έννοια, ο πιο γνωστός του κόσμου, όλη του τη ζωή υπέγραφε Δομίνικος Θεοτοκόπουλος κι εμείς τον λέμε El Greco. Προσέξτε El Greco δεν είναι σωστό σε καμία γλώσσα, γιατί αν ήταν στα ιταλικά θα ήταν Il Greco, άμα ήταν στα ισπανικά θα ήταν El Griego, άρα έχει ενδιαφέρον, γιατί οι Ιταλοί τον ονόμαζαν "Ο Έλληνας", αυτό όμως που καθιερώθηκε ήταν από τους Ισπανούς ότι είναι ο Έλληνας μέσω των Ιταλών, δηλαδή απ' όλο αυτό που έμεινε, κι έχει σχέση με τη δικιά σας την πρώτη ερώτηση, είναι παρόλο που πήγε και ξαναπήγε, όλοι αποδέχτηκαν ότι αυτός είναι Έλληνας. Κι όταν είμαστε εδώ και κάνουμε την επέτειο, τα εγκαίνια κλπ εφόσον είστε εδώ, εντάξει; Σε πόσες εκδηλώσεις πήγατε πέρσι που αφορούν το Θεοτοκόπουλο; Πόσες εκδηλώσεις έγιναν εδώ, είναι κι ο αρχιεπίσκοπος, δεν μπορώ να χρησιμοποιήσω ένα λεξιλόγιο, αλλά τελειώνει με –πετεινίτσα. Κάνουμε ένα οποιοδήποτε πράγμα και κάνουμε μια επέτειο, λέμε τα 20 χρόνια και λες ποιος το ξέρει αυτό το πράγμα. Εδώ μιλάμε για 200, 400 χρόνια, είναι πασίγνωστος σε όλο τον κόσμο και κάνουμε τρεις εκδηλώσεις και μετά πηγαίνουμε στο εξωτερικό και κάνουν δεν ξέρω τι μπορούν να κάνουν για τον Θεοτοκόπουλο. Άρα λέω απλώς ότι δεν πρέπει εμείς να ξεχάσουμε τι έχουμε προσφέρει στην Ανθρωπότητα κι επειδή είπατε ας μας κλέψουν, να ξέρετε ότι εμείς κλέβουμε για να δώσουμε ως Ελληνισμός. Θυμάστε ότι εμείς έχουμε και τους κλέφτες που έκαναν ολόκληρη επανάσταση. Αυτό δεν είναι κλέψιμο, αλλιώς θα μπορούσαμε να πούμε ότι κι ο Προμηθέας είναι κλέφτης, εμείς προσφέρουμε. Ο Ελληνισμός αν είναι αγαπητός στην Ανθρωπότητα είναι γιατί είναι δώρο. Δώρο του Χρόνου στην Ανθρωπότητα. Είναι "πάρε". Έχει τεράστια σημασία. Είμαστε της εξωστρέφειας. Θέλετε να σας αποδείξω ότι είμαστε της εξωστρέφειας; Όταν έρχεται ένας ξένος κι έχει χαθεί, αρχίζουμε να του μιλάμε τουλάχιστον σε δεκαπέντε γλώσσες, βέβαια δεν ξέρουμε καμία από αυτές εντελώς ξεκάθαρα, αλλά θα τον βοηθήσουμε. Εμείς μερικές φορές πάμε στο εξωτερικό, μιλάμε πολύ καλά μια γλώσσα και δεν καταλαβαίνουμε τι μας λεν. Μιλάνε μόνο μία. Τι θέλω να σας πω; Μας αρέσει να βοηθάμε και να μην το ξέρουμε καλά θα τον βοηθήσουμε, αυτό. Άρα μπορώ να σας πω ότι έχω πάρα πολλά παραδείγματα από ανθρώπους που μου λεν πήγα στην Ελλάδα δεν ήξερε να μου εξηγήσει, μπαίνει στο αυτοκίνητο μου λέει ευθεία, κάνει έτσι και πηγαίνει και φτάνει και μετά του λες που πας; Και σου λέει καμία σχέση, πηγαίνει αλλού. Αυτό λοιπόν. Η φιλοξενία, το φιλότιμο είναι κάτι πολύ σημαντικό και το έχουμε δώσει. Νομίζω ότι έχουν αποφασίσει ότι τελείωσε.

Αρχιεπίσκοπος:

-Καθίστε μισό λεπτό δεν θα σας καθυστερήσω. Καθίστε αν θέλετε. Πρώτα απ' όλα να σας ευχαριστήσω και να σας συγχαρώ ταυτόχρονα που δείζατε και δείχνετε τόσο ενδιαφέρον σε έναν τέτοιο ομιλητή, γιατί μπορούσατε εφόσον είπα όποιος θέλει να φύγει και δεν έφυγε απ' ότι κατάλαβα μόνο ένας-δύο. Αυτό θεωρώ πάρα πολύ σημαντικό, δηλαδή προσωπικά θεωρώ ότι ο λαός μας, όλοι εσείς, είστε ό, τι καλύτερο που ακούσατε μεν την εκλεκτή ομιλία, αλλά δεν μείνατε μόνο σε αυτό, αλλά και να ακούσετε κι έναν καλό Δάσκαλο και διδασκαλία κλπ. Αλλά το ενδιαφέρον θεωρώ πολύ σημαντικό. Το ενδιαφέρον, η προθυμία, η αγωνία να ακούσω τούτο να μάθω το άλλο, να προτείνω. Αυτά να ξεκινήσω από εσάς συγχαρητήρια, άπειρες ευχαριστίες, εγώ είχα διαισθανθεί ότι θέλετε όλοι και να ρωτήσετε και να ακούσετε, γι' αυτό κι έκανα την πρόταση αυτή. Ο πατήρ Στυλιανός, ο πατήρ Ιωάννης μάλλον είπε να

κλείσω κι εγώ είπα να ανοίξω. Και καλύτερο το άνοιγμα. Γιατί το άνοιγμα μας έδωσε τόσα και τόσα πράγματα. Από εσάς, θέλω να έρθω στον εκλεκτό ομιλητή. Είναι τιμή μας. Προσωπικά αισθάνομαι πάρα πολύ χαρούμενος για όσα άκουσα στην ομιλία σας και πιο πολύ για όσα άκουσα στις απαντήσεις σας. Βεβαίως εγώ θα είχα ακόμα πολλές ερωτήσεις, αλλά είναι η ώρα τέτοια κι ο πατήρ Στυλιανός το λέει κι έχει δίκιο ότι δεν πρέπει να καθυστερήσουμε άλλο, όμως αυτά που ακούσαμε από εσάς στην ομιλία και στις απαντήσεις νομίζω είναι υπέροχα και τα χρειαζόμαστε, γιατί πολύ σωστά το είπατε δεν μπαίνουμε στο βάθος, δεν είμαστε σε καλό δρόμο αισθάνομαι εγώ και θα ρωτούσα κιόλας, αλλά δεν ρωτάω, γιατί δεν είμαστε σε αυτό το δρόμο. Όμως αυτό που μας είπατε, αυτό που ακούσαμε από το στόμα σας προσωπικά, το θεωρώ πάρα πολύ σημαντικό και γι' αυτό θα ήθελα πάρα πολύ να σας ευχαριστήσω και πάρα πολύ να σας συγχαρώ και πάρα πολύ χάρηκα για όσα είπε ο πατήρ Ιωάννης για την ευφυΐα που έχετε, για τις τόσες ικανότητες, αρμοδιότητες και όλα, όλα που ακούσαμε προηγουμένως, έμεινα κατάπληκτος απ' όλες αυτές τις οδηγίες. Απλώς να πω να είστε υγιείς, να έχετε πολλά χρόνια και να δίνετε ακόμα χιλιαπλάσια απ' όσα δίνετε, γιατί πιστεύω ότι ο Ελληνισμός χρειάζεται ακριβώς αυτού του είδους την προσέγγιση, έτσι να προσεγγίσουμε τον εαυτό μας και τη χώρα μας, με το πνεύμα με το οποίο μιλήσατε απόψε και στην ομιλία σας και στις απαντήσεις σας. Σας ευχαριστούμε και προσωπικά αλλά και όλοι.